

VÝPRAVA ZA KELTY DO PRAVĚKÉHO MĚSTA

Pojďte s námi!

“

**Víte, že Keltové
měli města?**

Proč se tu usadili?

**Jak žili
a kam zmizeli?**

”

POZNÁVÁNÍ JE
DOBRODRUŽSTVÍ!

**12–100
let**

7 km

Stáhněte si brožuru
a interaktivní mapu
za použití QR kódu!

Tato výprava začíná na parkovišti u archeoskanzenu Země Keltů u Nasavrky a může být polodenním i celodenním výletem. Podle toho, kolik máme času, tolik se toho o Keltech dovíme. K základní trase, která trvá i s povídáním necelé 3 hodiny, můžeme přidat návštěvu archeoskanzenu (na začátek), procházku místy, kde bývalo oppidum (uprostřed) a návštěvu expozice Po stopách Keltů na zámku v Nasavrkách. Cestou se dovíme opět něco více o Keltech, ale i o středověké podobě městečka Nasavrky.

Časový rozvrh a délka výpravy	Nástupní místo 49.8346939N, 15.8009167E. Parkování u archeoskanzenu Země Keltů – platba dobrovolná. 1 hod návštěva archeoskanzenu 2,5 hod procházka z Nasavrky přes rozhlednu Boika a hradiště zpět do Nasavrky se zastávkami 45 min procházka na místě bývalého keltského oppida 1 hod zastávka v Nasavrkách – oběd (občerstvení), procházka kolem zámku, kostela... 1 hod prohlídka expozice Po stopách Keltů na zámku 15 min návrat k archeoskanzenu 7 km v mírně zvlněném terénu + 2 km procházka v místě bývalého oppida
Informace k výpravě	Vstupné stezka volná, archeoskanzen Země Keltů : 70 Kč/dítě – pro skupiny lze objednat nejméně 2 týdny předem, kontakt info@zemekeltu.cz , tel. 731 523 917. Expozice Po stopách Keltů na zámku: 35 Kč/ dítě, pro větší skupiny lépe předem objednat na tel: 469 677 566, info: www.zemekeltu.cz . Pítka na náměstí v Nasavrkách. WC – v občerstvení u archeoskanzenu, v IC na náměstí v Nasavrkách v otevírací době, tel.: 469 677 566, na zámku v Nasavrkách v otevírací době expozice – www.nasavrky.cz Svačina : Je možné objednat si svačinový balíček v restauraci v keltském skanzenu, informace na tel. 731 523 917. Oběd je možný na náměstí v Nasavrkách v restauraci Šustr, pro větší skupiny lépe předem objednat: kontakt 774 193 696, při jiném časovém rozvrhu obědvat i v archeoskanzenu – pro větší skupiny nutno předem objednat: 731 523 917
Navíc	Prodejna upomínkových předmětů v informačním centru na náměstí a ve skanzenu
Co s sebou pro dospělý doprovod	Kniha Oppidum české Lhotice aneb putování za Kelty na Chrudimsku Kniha Keltské pohádky
Orientační kalkulace dopravy	Autobusová doprava – autobus pro 42 osob (ceny jsou orientační 48 Kč/km, 242 Kč/hodina čekání) – přepravu si každý individuálně zajišťuje sám dle uvážení.
Aktuálnost informací	Základní informace k výpravě ověřte v TIC Nasavrky 469 677 566 a na www.zemekeltu.cz

Náročnost výpravy

nízká

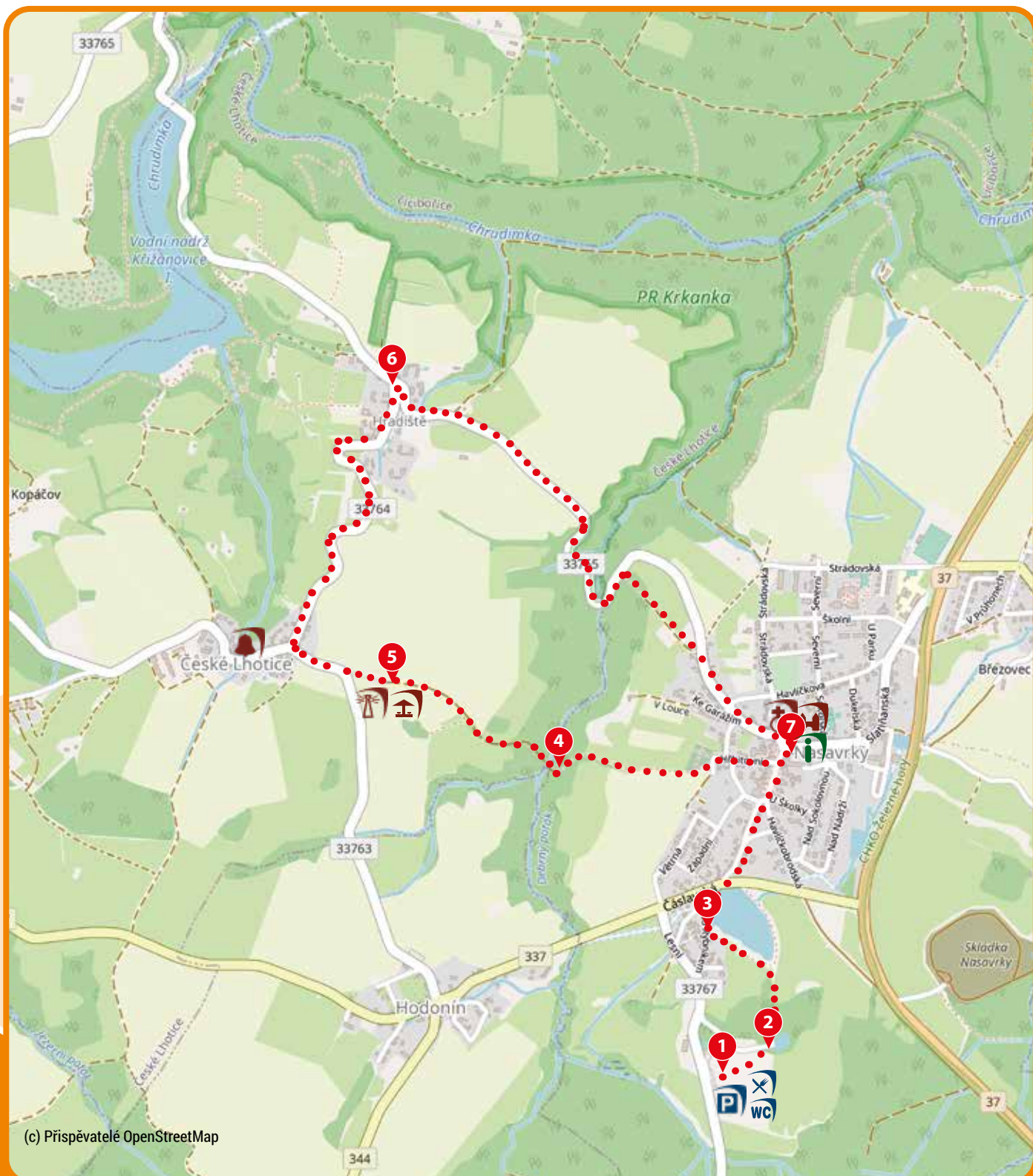
střední

těžká

MAPOVÝ PODKLAD

Kostel sv. Jiljí

Zámek Nasavrky

Zvonička České Lhotice

Rozhledna Boika

Infopoint u rozhledny

Parkoviště Arecheoskanzen

Restaurace Země keltů

WC u arechoskanzeny

informační centrum

POPIS TRASY: Zaparkujeme na parkovišti u archeoskanzenu Země Keltů, který máme možnost navštívit (poté přijde jistě vhod malá svačinka – lze zde zakoupit). Pokud nejdeme dovnitř, přesto zamíříme jakoby ke vstupu a před ním odbočíme po žluté turistické značce doleva. Po chvíli dojdeme k půvabnému zatopenému lomu.

1 ZASTAVENÍ – ŽULA A PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

VYPRAVĚČ VYPRÁVÍ: Jestli někdo z vašich blízkých hledal místo pro stavbu nového domu, určitě se zajímal o to, jaké má nové místo kлады a zápory. Úplně stejně uvažovali lidé, kteří se usazovali na nových místech kdysi dávno. Pro ně bylo prostředí, kde se chtěli usadit, hodně důležité.

Co je zajímavé? Co myslíte?

Určitě přírodní podmínky toho místa, tedy: jestli je blízko voda, jestli tam moc nefouká, jestli je tam dobrá půda pro pěstování rostlin, protože jídlo si tehdy pěstovali skoro všichni.

Z toho důvodu se dávné kultury usazovaly nejdříve v nížinách u řek s dobrou půdou, dostatkem vody a příjemným podnebím. Pokud se rozhodli usadit jinde, museli k tomu mít dobrý důvod. Třeba se v tom místě nacházela surovina, kterou bylo možné těžit a zpracovávat, případně bylo to místo jinak výhodné.

Pojďme se podívat na zdejší přírodní podmínky. Jsme v Železných horách. Je to vlastně vrchovina, prostředí není tak drsné jako ve vysokých horách. Ale proti Polabské nížině je tu hospodaření o poznání těžší. Jaké tu byly suroviny? Podívejte se na ten malý lom.

Poznáte, jaký kámen se tu těžil?

Je to žula – hodně tvrdá hlubinná vyvřelá hornina složená především z kousíčků křemene, živce a slídy. Dělají se z ní dlažební kostky, obrubníky, náhrobní kameny.

Byla žula pro Kelty důležitá?

Určitě žulové balvany dokázali využít při stavbě valů. Dokázali dokonce vyrábět ze žuly mlýnky na mletí obilí. Ale ve zdejším kraji na to raději využívali jinou horninu – znělec. Ale zkrátka, tenhle lom není z dob Keltů, je mnohem pozdější.

Jdeme dál po žluté asi 450 m k rybníku. Zde se nenecháme nalákat do aleje mohutných lip na jeho hrázi a odbočíme doleva a půjdeme po jeho břehu k dětskému hřišti s herními prvky. Vedle něj je informační bod k vyvřelým horninám. Prohlédněte si jednotlivé kameny. Každý má na sobě vyleštěnou plošku, kde si můžete strukturu kamene dobře prohlédnout.

2 ZASTAVENÍ – JEŠTĚ ŽULA A RYBNÍK

Mluvili jsme o žule. Tady máte mnohem podrobnější informace, jak žula vzniká a kde ji v okolí najdete. Železné hory nejsou jen kopce, je to zároveň geologicky významná oblast. A máme tu geopark. To je geologicky velmi cenné území. Geopark Železné hory je zajímavý především velice pestrá skladbou hornin na svém území. Jinými slovy, v nejbližším okolí Nasavrku je žula, ale o kus vedle se nachází jiné horniny. Mezi nimi i železná ruda. A ta už byla pro Kelty mnohem zajímavější.

Proč byla pro Kelty důležitá železná ruda?

Z železné rudy Keltové tavením v pecích získávali železo. A k čemu měli železo? První vás napadnou asi zbraně: meče a podobně. Ale stejně důležité bylo, že díky železu měli Keltové železné nůžky na střihání ovcí nebo ryli zem okovaným rýčem. To jde mnohem lépe než jenom dřevěným. Zkusili jste si někdy rýt?

Tenhle rybník není starý tisíce let, takže za Keltů tu rozhodně nebyl. Dnes se využívá k rybaření a na koupání.

Víte, k čemu dřív také sloužil? Zkuste hádat.

Přes Nasavrky neteče žádná řeka ani větší potok. Ženy sem v létě chodily máchat prádlo. A v zimách, kdy mrzlo až praštělo, se u rybníka objevili chlapi z pivovaru s koňmi a povozy. Na ty nakládali led, který z rybníka vysekávali, a vozili ho do pivovarských sklepů, aby bylo pivo i v horkém létě příjemně chladné. Byl to jediný způsob chlazení před tím, než se elektrické mrazničky či chladničky staly naprostou samozřejmostí, jak to je dnes.

Pokračujeme po žluté značce na nasavrcké náměstí, scházíme náměstím dolů a vedle obchodu se zeleninou (a v letní sezóně taky s kopečkovou zmrzlinou), zahneme doleva do ulice Hřbitovní po modré turistické značce. Ta nás dovede kolem hřbitova na vyhlídkové místo „U kamenného kruhu“. Po cestě budeme mít naučné tabule vztahující se ke keltské minulosti.

3 ZASTAVENÍ – VYHLÍDKOVÉ MÍSTO

Pokud nám přeje počasí, můžeme se pořádně rozhlédnout do dálky. Když je opravdu jasno, jsou vidět Krkonoše se Sněžkou, Orlické hory, v nížině Chrudim a část Pardubic. Všimněte si samostatného kopce, který vystupuje z roviny mezi Pardubicemi a Hradcem Králové. Je to Kunětická hora. V současné době tam můžete navštívit hrad. V mladší době železné, v době Keltů, na

kopci hrad nestál. Byl tam jen ten kopec. Krajina kolem něj byla osídlená, protože se tam hospodařilo. Žili tam ale nejen zemědělci, ale taky kameníci. Kopec je tvořen sopečnou horninou, které se říká znělec (fonolit). A z něj tehdejší kameníci vyráběli ruční mlýnky na obilí – žernovy. Znělec je tvrdá hornina, ale se asi zpracovával lépe než nasavrcká žula. Mlýnky musely být opravdu kvalitní, protože je kupci rozváželi do široka a do daleka. Našly se ve zdejšímu oppidu, ale i na území dnešního Německa nebo Slovenska.

Zkuste se zorientovat ve světových stranách. Umíte si představit mapu České republiky? Na které světové straně jsou Krkonoše? (na severu) Určete podle toho i ostatní světové strany. Na kterou světovou stranu jsou Nasavrky? Odhadnete jih? Pokud svítí sluníčko, můžete porovnat svoje odhady s postavením slunce na obloze a časem. Odpovídá to? Trefili jste se?

Jdeme dál po modré turistické značce. Mohla by nás zmýlit cesta, která vede na pole na vršku kopce. My půjdeme po vyšlapané pěšině loukou podle šipky na tabuli Keltské naučné stezky. Zachází do lesa a jde z kopce dolů k potoku.

4 ZASTAVENÍ – U POTOKA DEBRNÝ

Jsmo u potoka. Jmenuje se Debrný. Debř znamená údolí. Tohle údolí je v dolní části toku potoka pořádně hluboké a strmé. A to mi připomíná:

Jak si představujete cestování v dávných dobách?

Většina lidí v době železné se držela svého hospodářství. Ale pak tu byli kupci. Putovali po cestách, od vesnice k vesnici, od oppida k oppidu, nabízeli vzácné zboží zdaleka a kupovali to, co se v daném místě vyrábělo nebo nacházelo a jinde se dalo dob-

ře prodat. Měli vyšlapané pěšiny, ale mezi významnými středisky tehdejší doby už existovaly i pořádné cesty. Předpokládá se, že nedaleko odtud vedla jedna z větví velmi důležité obchodní stezky – stezky jantarové. Drahocenný jantar ze severu Evropy se po ní dopravoval na jih ke Středozemnímu moři. Jantar byl vysoce ceněným materiálem pro výrobu šperků, protože kromě krásy mu byla přisuzována magická moc.

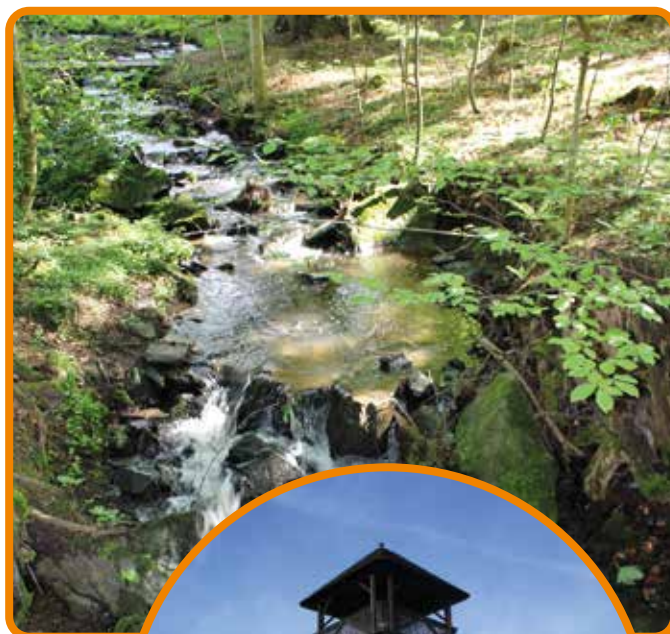
Jak myslíte, že se v dávných časech dostávali lidé přes širší potoky a řeky?

Bylo potřeba najít místo, kde se voda rozlévá do větší šířky, není hluboká a proud není silný. Tam pak lidé přes řeku přecházeli. Těm místům říkáme brody a pro cestování v pravěku to byla hodně důležitá místa.

Při cestě do kopečka se rozhlédněte, jaké tu rostou stromy.

Vpravo smrky, to poznáte všichni. A vlevo? Poznáte aspoň některý z listnatých stromů a keřů, které tu rostou? (poblíž mostku hlavně javory, lísky). Zdejší Železné hory jsou chráněnou krajinnou oblastí. Je tu hodně míst se vzácnými rostlinami a živočichy. Kde byla potřeba ještě důkladnější ochrana, vznikly navíc přírodní rezervace nebo přírodní památky. Ale i celek Železných hor stojí za to chránit. Proto CHKO. A jak to souvisí s těmi křovisky a listnatými stromy na levé straně cesty? Dřív rostly v Železných horách převážně lesy smíšené a v nich buky, olše, jasan, duby, habry a jedle.

Modrá turistická značka nás dovede k rozhledně Boika.

5 ZASTAVENÍ – ROZHLEDNA BOIKA

Vylezeme si na rozhlednu a rozhlédneme se. Hezké místo, že? Postavíme se k dřevěné desce, na níž je vyřezán obzor, který vidíme. Keltské oppidum stávalo v místech nalevo nad řekou Chrudimkou (na desce není naznačené, můžeme si ku pomoci vzít mapu – papírovou či v mobilu).

Úplně na začátku u žulového lomu jsme přemýšleli, jaká místa si lidé k osídlení vybírali. Vraťme se k tomu. Proč si Keltové postavili oppidum zrovna tady? Bylo to díky nedalekým zdrojům železné rudy, kterou Keltové těžili a uměli zpracovávat. Také kvůli rýžování zlata v řece Chrudimce. Ano! Tehdy tady bylo v potocích a řekách zlato!

Oppidum je keltské město, ale také hradiště. Muselo být dobře chráněné, protože v něm bylo velké bohatství, na které by si ledaskdo mohl dělat zálusk. Takže muselo být v místě, které se dá dobře bránit. Vlastně podobně jako to známe od středověkých hradů. Odtud z výšky to tak nevypadá, ale oppidum stálo na náhorní rovině, kterou ovšem lemují prudký a vysoký sráz k řece Chrudimce, která tu tvoří zákrutu. Vlastně na kopci s plochou špičkou, kolem kterého teče řeka. Valy a bránu pak bylo třeba postavit z té strany, kde strmé srázy a skály nejsou. Tím si Keltové ušetřili spoustu práce, a proto si takové místo vybrali.

Navíc je to místo v krajině poměrně vysoko, takže je z něj dobrý rozhled. Představte si větší oddíl vojáků nebo celé vojsko, které táhne nížinou pod vámi. I když tam bylo mnohem víc lesů a vojáci chtěli být nenápadní, potřebovali si večer rozdělat ohně. Uvidíte kouř a máte čas se připravit na obranu.

Od rozhledny pokračujeme po nefrekventované silnici po modré turistické značce přes České Lhotice do Hradiště. Na křižovatce v Hradišti se dáme vlevo směrem na Křižanovice. Hned za posledními domy Hradiště začíná prostor oppida. U silnice naproti faře je naučná tabule.

6 ZASTAVENÍ – OPPIDUM

Tady před dvěma tisíci lety stálo keltské oppidum. Dnes je to chráněná kulturní památka. Prostor oppida je dnes obklopen stromy a ty rozhled do kraje, o kterém jsme mluvili na rozhledně, zakrývají. Zato si tu můžeme představit skutečnou velikost keltského města. Jeho rozloha byla zhruba 30 fotbalových hřišť!

Podívejte se na valy. Jednak je můžete vidět nalevo, začínají u silnice a pokračují dolů k přehradě Křižanovice. Druhá část valů je napravo. Tam se dostaneme po pěšině kolem pole.

Zdejší Keltové patřili ke kmeni Bójů. Jméno Bójové znamenalo, že jsou strašní válečníci. Měli za sebou dlouhou cestu z jižní Evropy, kde žili na dobytém území. Jenže Římané přišli na nové způsoby boje a naučili se, jak Kelty porazit. Bójové se vrátili do

vlasti svých předků do Boiohamea (Bohemie). Po vzoru římských měst si postavili svoje vlastní města – oppida. Vybrali pro ně chráněná místa na kopcích s dobrým rozhledem. Ve městě bydleli hlavně různí řemeslníci – kovář, kovolitec, hrnčíř, tkadlec... Na trh do města přicházeli nakupovat okolní zemědělci a kupci zdaleka přinášeli na prodej vzácné zboží (sůl, jantar, bronzové šperky, bronzové nádoby, skleněné korále a náramky) a nakupovali zdejší výrobky, především ty ze železa. Město mělo i svého vládce. Bydlel ve větším domě než ostatní, ale i jeho dům byl ze dřeva stejně jako ty ostatní. Město tu stálo asi 150 let. Pak se přiblížili nepřátelé. Zdejší lidé se o nich doslechli. Přestali přicházet kupci. Báli se o svoje zboží i o život. Obyvatelé města se sešli a radili se, co dělat. Když kupci nepřicházeli, nebylo komu prodávat. A obyvatelům města se přestalo dobře dařit. Rozhodli se proto odejít a najít si místo, kde se jim bude dařit stejně dobře, jako se jim dřív dařilo tady. Sbalili si věci a vyrazili na druhou stranu, než odkud přicházeli nepřátelé. A šli hodně daleko někam na jihovýchod.

Město zůstalo opuštěné. Domky se postupně rozpadly. A teprve za dlouhou dobu přišli noví obyvatelé. Nebyli to už Keltové. Mluvíli jinou řečí. Město už nenašli. Zbyly z něho jen valy schované v lese, který vyrostl na místě keltského města. Ti noví obyvatelé si svou vesnici postavili o kousek vedle. A na místě města vymýtili les a zorali pole. Při orbě pak často nacházeli připomínky minulé slávy tohoto místa – střepy z nádob, železné nářadí, kamenné mlýnky...

Jen nedlouho potom, kdy Keltové opustili svoje město v Železných horách, skončil pravěk i doba železná. Ale lidé to tehdy nijak nepoznali. To jen my si to dnes takhle řadíme, abychom se v dějinách lépe vyznali.

Pak po žluté a zelené turistické značce si můžeme projít prostor celého oppida. Jedná se o asi 2 km. Jsou tu naučné tabule, které nám vysvětlí, co kde bylo. Pokud jsme na začátku navštívili skanzen, tak se nám představuje všechno lépe. Zde si dle času a chuti můžeme výpravu libovolně prodloužit. Můžeme sejít po zelené turistické značce i k Hradištskému vodopádu, kde zespodu od řeky lépe oceníme, jak přírodou dobře chráněné místo si Keltové vybrali.

Vrátíme se do Hradiště a po silnici jdeme zpět do Nasavrky. Cestou budeme míjet další žulový lom, tentokrát větší. Kus za lomem, blízko prudké zatáčky doprava, odbočuje vpravo do kopečka úzká pěšina. Po ní si můžeme zkrátit cestu do Nasavrky. (Když se na ni netrefíme, nevadí, silnice vás tam dovede také).

7 ZASTAVENÍ – U KOSTELA V NASAVRKÁCH

U kostela jsou lavičky, na něž se můžeme pohodlně usadit.

Podívejte se po náměstí. Z pohledu keltské historie jsou Nasavrky mladé. Vznikly zhruba před sedmi sty lety nebo o něco dřív. První písemná zmínka o nich je z roku 1318. To jsme pro vaši představu v době gotické. Nejstarší budovou je kostel sv. Jiljí, u kterého se nacházíme. Je tedy gotický. Už tehdy byl celý z kamene. Stejně jako tvrz, která stála vedle kostela. Teď tam stojí malý zámek (je to kousek za kostelem).

Zkuste si představit Nasavrky před sedmi sty lety. Jaké domy tu stály?

Obvyčejné domy se hodně podobaly těm, co jste viděli ve skanzenu. Domy mohly mít sice kamenné základy, ale vlastní dům byl dřevěný. Už to nebyly polozemnice, tedy domy částečně zapuštěné do země. Byly postavené nad úroveň terénu a střechy měly ze slámy nebo dřeva (došky nebo šindele). Kolem každého domu bylo hospodářství a za ním pole, pastviny a kousek lesa.

Nasavrky ve čtrnáctém století nebyly žádným velkým sídlem a domů tu bylo mnohem méně.

V Nasavrkách se můžeme projít k zámku, dojít si na oběd nebo se jinak občerstvit, navštívit IC na náměstí, kde můžeme využít veřejné WC, případně koupit suvenýry. Pokud ještě nejsme příliš uondáni a Keltové nás opravdu baví, můžeme navštívit velmi poutavou expozici Po stopách Keltů, která je na zámku. Poté se vrátíme po žluté značce na parkoviště k archeoskanzenu.

TIP:

Pokud se vám dnešní výprava líbila a zajímá vás historie, zkuste i Výpravu do doby románské, která vede romantickým údolím řeky Doubravy.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

PRACOVNÍ LIST

1. Podle čeho si pravěké kultury vybíraly místo k usídlení?

2. Co se dnes vyrábí ze žuly?

3. Co dělali kameníci u Kunětické hory?

4. Co je to brod?

5. Jaké místo si Keltové vybírali pro stavbu oppida?

6. K jakému keltskému kmeni patřili obyvatelé zdejšího oppida?
